

Dugók dugaja

Dugó, fadugó, parafa dugó! Ó dugók dugaja, parafa dugó!

Induljunk el most is a kályhától, az mindig beválk.

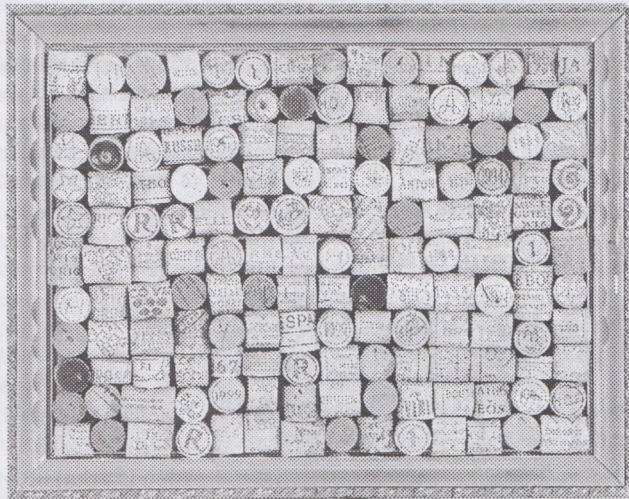
Dugó az, ami/aki – dug. Aki/ami dug, az valamit rejt. Annak valami titka van. Titkot őriz. Ha ez a titok nem köznapi, közönséges, hanem a fölött áll, akkor mondhatjuk akár úgy is: misztériumot. Például a bor misztériumát. A dugó hivatása óvni e misztériumot. Minél tovább gyakorolja ebbéli hivatását, s miközben a misztérium egyre mélyebb, sokszínűbb, árnyaltabb, jelentésekben gazdagabb lesz, annál több háru ebből őreá, mármint a dugóra is. Hosszú együttlétük alatt a dugó, ez a más-különbön egyszerűnek tetsző tárgy, maga is átítatódik, szó szerint és képletesen egyaránt, ezzel a misztériummal, kvázi megszentelődik kissé.

Ez a felismerés vezette Zalai Károlyt abban, hogy elkezdje gyűjteni a borospalackok titkát őrző parafa dugókat. Azt a Zalait, aki egyébként élete jelentős részét szentelte annak a nemes feladatnak, hogy e misztérium nyomába eredjen, s megfejtsen belőle annyit, amennyi egyáltalán belőle megfejtendő, s amennyinek a megfejtése reá várt. Igazi, elkötelezett felfedezőként aztán nem érte be annyival, hogy az isteni nedű ízeit, zamatait, illatait, aromáit egy kényelmes karosszékben üldögélve vagy házi pincéje öblén elemezgesse, rendszerezze, összehasonlítsa és tárolja memóriája megfelelő rekeszeiben, mivel ő mindenre kíváncsi volt, ami az érzéki és az azon túli élményeket illeti. A tájakra, a földekre, a dűlőkre, amelyek éltetik a növényt, megtermik az édes bogyót, a rögre, aminek ásványai évek múltán megjelennek egy-egy kortyban; a tájakra, amelyek ott és úgy lankásodnak, s éppen olyan szögben fogadják a nap sugarait, ahogyan sehol másutt; a számszámokra, a présekre, a kádakra, dézsákra, amelyek révén és ahova kicsordul az édes must; a pincékre, a hordókra, ahol forr, ülepedik, érlelődik; a munkára, aminek eredményeként végül megszületik a csoda; s végül de nem utolsósorban: az emberre, arra, aki mindvégig mint a folyamat legfőbb szereplője, alkotó demiurgoszként ott áll maga is a maga is teremtette tájon, ott hajladozik, görnyedve a tőkék közt, cipeli a puttonyt, a fény felé tartja a forrásban lévő mustot, aki értőn és előrelátón ízleli az újbort, és elmúlt időket idéz, amikor régi évjáratok óborait óvatosan ínyére veszi, szétporlasztja a szájugban, elmorzsolja a szájjpadon, szürcsöli, csámcsogja, majd a torkán leereszti. Ennek az évezredek, szerteágazó kultúrának hosszú évszázadok óta része, elmaradhatatlan rekvizituma a parafa dugó, s hiszem, marad is.

Bár semmi sem örök, időnként történtek s történnek próbálkozások, hogy kiváltsák. Az olyan kísérletekre, mint amikor fém sörkupakkal vagy műanyagdugókkal kísérleteznek, szót sem vesztegetnek, hiszen sem ezek a kísérletek, sem az, ami az ezek tárgyául kiszemelt palackok – bocsánat: üvegedények –, sem a tartalmuk nem részei annak kultúrának, amiről itt most szó van. Nemrég azt hallom, tán éppen Franciaországban, ott, ahol egyébként ennek a kultúrának alighanem legfényesebb lapjait írták, s ahonnan számos dicséretes újítás is ered, újabban üvegből készítenének boros dugót a nemes nedűk számára. Úgy hírltik, nem sok sikerrel, a borértő ember elvetette. Egyelőre tehát úgy fest, a parafa dugó egyeduralmát semmi sen rendítheti meg. Zalaínak is lesz tehát mit gyűjtenie a következő évtizedekben.

Annak a Zalaínak, akinek munkái láthatók itt ma estétől. Hangsúlyozom, hogy a dolog bár gyűjtő munkának indult, hasonlóképp ahhoz, mint amikor gyufacímkek vagy antik órákat gyűjt az ember, a nemes szenvedély a művészember kezén alkotássá szublimálódott. A „civilben” amúgy író-képzőművészen először azt tudatosodott, hogy ezeknek a dugóknak az anyaga, formája, színe, a beljük égetett jelek, évek, szakvak, maguk is nemes tárggyá teszik ezt az előtte mások által nem kellő figyelemmel használati tárgyat. A következő felismerés már az alkotás terepére vezet: az évek alatt gyűlt anyag rendszerezése, katalogizálása közben olyan rendező elvekre bukkant, amelyek új összefüggéseket teremtettek borvidékek, évjáratok, fajták között, amelyek keretek közé szorítva – a szó átvitt és közvetlen értelmében egyaránt – új minőséget hoztak létre. Egy új, sosem volt világot. Egy olyan világot, ahol mi, az alkotások nézői eljátszadhatunk kedvünkre azon, hogy ezeket a rendező elveket fölfedezzük, megfejtsük, s ezáltal a mi világunkat is más megvi-

lágításba helyezzük. Zalai ezekkel a plasztikáival gazdagította a képzőművészetet. Nem is elsősorban azért, hogy olyan anyagot kezdett el használni, amit előtte, legjobb tudomásunk szerint, ilyen célra senki, ugyanis efféle mutatványokkal, ha nem is pont parafa dugókkal, évtizedek óta traktálnak bennünket. Amiben a kiállított alkotások jelentőségét én látom, az az, hogy a képzőművészet határait egy eddig kevésbé feszegetett irányba, az érzékiség felé tágította ki. A közvetlen érzékiségről, és nem a megjelenítéséről beszélek! Régebbi és az európai kívüli mai kultúrák az érzéki élvezeteket kevésbé választják el a művelzettől. A kínai kultúrában a gasztronómia például az egyéb művészeti ágakkal egyenrangú. Ez nálunk, Európában, évszázadok óta nincs így. Ha például a bort helyenként esztétikai jelzőkkel illetik is, ez inkább eufemizmusként, költői túlzásként szolgál. Zalai itt látható munkái az ellenkező irányból, a képzőművészetek irányából tesznek egy lépést ennek a talán túl merev és igaztalan elválasztásnak az oldására. Ezek a plasztikák a vizuális

rend fölmutatása mellett ugyanis egy szabályos, érzéki örömet is képesek nyújtani. Közvetve, de, s talán ez még érdekesebb, akár közvetlenül is. Az a beavatott, akinek egy Montepulciano vagy egy Côte du Rhone, vagy egy Chateau du Pape mond valamit, annak ezek a dugók képesek fölidézni azokat a vidékeket, bukékat, amiket ezek a kívülállóknak titokzatos, ám de semmitmondó nevek rejtnek. De nem kell holmi connaisseurnek lenni ahhoz, hogy közvetlenül is kiváltsanak érzéki ingereket. Az itt látható tárgyak ugyanis magukban hordozzák ezeket az aromákat. Engedjék meg, hogy arra a látszólagos tiszteletlenségre, szentségtörésre buzdítsam önöket, hogy igenis, hajoljanak csak közelebb, s ne csak a szemükkel élvezzék az egyébként szemet gyönyörködtető képeket, hanem a szaglásukat is vessék be a műélvezetbe.

Ez itt nem öncélúság – mint olvasom, hogy a saját szakmámból vegyem a példát, lehet már szagos újságot is kapni –, mert itt az érzékiség valóban része a tárgynak.

Rokon, s ugyancsak eredeti Zalai-műfaj, a vörösborral festett akvarellek: a papíron az egyellen szín elképesztő gazdag árnyalatait használja képein Zalai; s ha a figyelmes néző még néhány finom apró kristályt is meglát felcsillanni valamelyik képen, képzelje el azt is mekkora utat járt be e parányi mikroelem, amíg távoli tájak, letűnt idők vulkanikus talajából titokzatos átalakulások és transzmutációk jóvoltából oda került.

Titkok, misztériumok tudói lehetünk tehát mi, akik ma ezeket az alkotásokat megtekintjük, Zalai Károly jóvoltából a világot egy, eddig ismeretlen perspektívából, összefüggérendszerben láthatjuk, illetve egy olyan világba léphetünk, amiről eddig nem volt tudomásunk. Ennél többet pedig művésztől várni nem illik. Az elmondottaknál pedig egy maganfajta laikus bor- és művészetbarátnak sem illik okoskodnia, visszaélve az önk türelmével.

Kérem, vegyék hát birtokukba a kiállító teret, s vessék tekintetüket a kiállított tárgyakra úgy, mintha most látnának parafa dugót először.

Jó szórakozást.

⇒ **Tió Barbosz**
(Márna Apó)

Elhangzott a Magyar Borok Házában (Budai Vár, Szentháromság tér) Zalai Károly kiállításmegnyitójaként